

☆ ☆ J U N I J ☆ ☆

ŠT. 10 1953/54 VRTEC LETNIK 64

R. Bazin-Kriha:

Mlin, ki se več ne vrti.

lin očeta Himoja se je vrтел noč in dan v vseh časih tako hitro in tako dobro, da so se temu vsi čudili in je mlinar bogatel. Stal je ta mlin na veter visoko na hribčku, bil na trdnih temeljih, spodaj zidan, zgoraj pa lesen... Joj, otroci, kakšna lepa lesena hišica je to bila, in oni, ki jo je naredil v tistih dobrih časih, o katerih zdaj več ne govorimo, je moral biti izvrsten mojster! Spodaj je bil stožer iz enega samega kosa, iz katerega se je dvigalo več kot trideset brun, ki so nosila hišico, krila, streho in mlinarja, ki ga ni bilo moči videti. Na sto metrov okoli je bilo podrto vse drevje, in ker je bila deželna ravna, zelo razsežna in odprta, je bil ta mlin na veter kot morski svetilnik viden daleč naokoli. Najmanjša sapica je zadela obenj. Njegova krila je lahko pognala sapica, tudi tako majhna, kakršna zadostuje, da se ospe žito, da izgubi travna bilka svoja zrnca. Ob nevihti je pa mlin zdvijal. Kadar je bril pozimi severnik, je povezal mlinar vsa jadra in je pustil le okvir iz kostanjevega lesa, da je obračal kamene, — imenitno, to vam rečem!

Kadar očka Himo ni spal, je gledal skozi okno osle, ki so stopali proti mlinu, štel hiše, kjer so mu največ dolgovali, in kadar je zorela žetev, se je veselil, da bo blaginja drugih tudi njemu prinesla dobiček. »Ena vreča žita, dve vreči moke,« je bilo njegovo načelo. Pri tem je pa on še vedno toliko zaslužil, da je postal v nekaterih letih najmogočnejši mož v kraju. Skozi ves teden je bil bel od glave do pete: v nedeljo pa bi ga bil imel vsakdo za resničnega gospoda. Takšno lepo obleko je imel in tako sveže in zadovoljno je izgledal. »Mojster Himo« so mu rekali vsi ljudje. — »Oj, moji dobri!« je odgovarjal mlinar.

Nihče mu ni želel slabega. Bil je pošten. Ko se je pa postaral, se ga je žalibog nekoliko oprijela skopost. Bogastvo mu je zadrnilo srce, in postal je bolj neizprosno do dolžnikov, ki so slabo plačevali; manj prijazen do

revežev, ki niso imeli ne konj ne voz ne oslov ne mul in so v eni sami vreči prinesli vse svoje žito v mlin.

Nekega dne, ko se je na ravnini, vsi rumeni od slamnatih bilk, dvignil svež piš, ki je veselo vrtel štiri platnene peruti mlina, sta govorila mlinar in njegova hči, s prekrizanimi rokami naslonjena na podoknico, o bodočnosti, in kakor se to vedno godi, sta si jo slikala vse lepšo, kot je sedanost. Ta mlinarjeva deklica je bila čedna, bolj gospodična ko mlinarica, in čeprav ni bila hudobna, se je vendar navadila, da je po krivdi svojih staršev, ki so jo razvajali, presojala svet z viška svojega mlina — to se pravi: nekoliko previsoko.

»Ivanka,« je rekel oče, »posel nam gre dobro.«

»Tem bolje za vas!«

»Tem bolje tudi zate, Ivanka! Zakaj v dveh letih, če se kaj spoznam, bom dal lahko tvojo doto ob stran, mlin prodal, in zdi se mi, da se bodo meščani, tudi najbogatejši, kregali med seboj, kdo bo postal zet bogataša, kakršen sem jaz.«

Hčerka se je nasmehnila.

»Da, prav sem naredil,« je nadaljeval mlinar, »da ne sprejemam več teh malih vreč žita, ki dajo prav toliko dela kot velike, a ničesar ne donajajo. Na naročila revežev nič ne dam. Naj gredo drugam! Ali ni tako, deklič?«

Mlada mlinarica je stegnila roko proti kameniti poti, ki je bila nekdanja cesta, zdaj pa je že skoraj popolnoma zapuščena in vsa pokrita z vrbami. Ta pot se je pričnjalala ob vzočju mlina, šla prav noter globoko v dolino, prišla do potočka, ga prekrizala kakor široka zelena leha in se izgubila v brezkončni dalji, kjer so bile črte zabrisane. Od tam so za časa žetve prihajali vedno vozovi, naloženi z ovsom, žitom in koruzo. Skozi vse leto so prihajali prebivalci redkih kmetij, ki so bile raztresene na tej vlažni planoti. Ivanka je pokazala točko na stari cesti in rekla:

»Glej, tam prihaja pravkar stara Genfolka s svojim sinom. Kaj neki neseta na hrbtih? Vreče žita, če prav vidim! Kakšna imenitna odjemalka, vdova Genfolka!«

Tako veselo se je pričela deklica smejati, da so se mlinska krila, ki so se še za kaj manjšega vrtela, pričela še hitreje vrteti.

»Paberkovavka, paberkovavka!« je odgovoril očka Himo. »Boš videla, kako jo bom sprejell!«

Ostal je z naslonjenimi komolci ob robu okna in je nekoliko sklonil svojo močnato glavo, medtem ko je pričela žena s težavo stopati po hribu navzgor, pod težo skoraj do tri četrtine napolnjene vreče, ki jo je nosila na hrbtu in držala z obema rokama preko leve rame. In ko je nazadnje vrgla svojo vrečo poleg mlinskih vrat, je od utrujenosti in zadovoljstva zavzdihnila.

»Joj!« je rekla in se ozrla na svojega sina, ki je bil skuštran petleten dečko, »zdaj je konec najinega truda, Ivan Genfol!«

Pogledala je kvišku.

»Dobro jutro, očka Himo in družba! Glejte, kakšno lepo žito sem vam prinesla. Ni ga veliko, pa zdi se mi, da je dobre vrste.«

»Lahko ga nesete nazaj,« je del mlinar. »Moj mlin se ne vrti za štiri pesti koruze. On rabi večje grizljaje.«

»Pa ste mi ga lansko leto dobro zmelili.«

»Da! Samo zdaj ga ne bom več. Ali ste razumeli?«

Razumela je tako dobro, da je že jokala, ko je opazovala svojo vrečo koruze in vrečico Ivančkovo, ki sta stali druga ob drugi kakor siva kokoš

in njeno pišče. Da bi nesla to nazaj — ali je mogoče? Mlinar vendar ne bo tako grozovit! Gotovo se le šali. In napravila se je, kot bi se hotela obrniti:

»Pojdiva, Ivan Genfol!« je rekla. »Očka Himo bo vzel tvojo in mojo vrečo in nama bo vrnil dobre moke!«

Prijela je za roko svojega sina, ki je gledal navzgor proti mlinski linici in rekel: »Noče! Hudobni mlinar, ki ne mara!« Toda komaj sta bila mati in sin na pol pobočja navzdol, že se je mlinar ves jezen prikazal na pragu, posegel z odprtimi rokami v vrečo in metal pesti koruze za revežema.

»Tu imaš svoje zrnje! Pridi ponje, če nočeš, da izgine vse. Vi berači, kakršni ste, ste slabi plačniki!«

In koruza iz vreče se je vsipala iz njegovih rok. Valila se je po pobočju. Deževala je na mater in sina, in takšno moč je imel mlinar, da je ena pest priletela prav do vrha mlina in padla kakor toča na streho.

Zaslišal se je ropot, in mlinske peroti so se naenkrat ustavile. Toda mlinar ni pazil na to, zakaj stopal je že znotraj po lestvi, ko je vdova vsa obupana naložila napol izpraznjeno vrečo. Lepa Ivanka se je pa smejala na oknu.

Rjavo krilo in črni jopič vdovin je zginil kaj kmalu v zeleni planjavi. V nekaj minutah sta izgubila očka Himo in njegova hčerka iz vidika oba reveža. Nato sta se nehala smejati in sta opazila, da se mlin več ne vrti. Krila so se pač gibala zgoraj, se stresala, se nekoliko zvijala, kakor bi bila nepotrpežljiva, da se spet začno vrteti; toda stožer se je ustavljal vetru. Mlin se je ustavil.

»Nategnil bom platno,« je rekel mlinar. »Gotovo je veter postal slabši.«

In je na mah razprostrl med lesene droge vse platno, kakor je je razprostiral v dnevih, ko se je vlačil veter počasi pod mirnim nebom. Ves les se je pa stresel, mlinski zidovi so se stresali, in eno krilo na mlinu se je zlomilo pod težkim zračnim pritiskom.

»Prokleti berači!« je vzkliknil očka Himo. »To ima človek od tega, če jih poslušaj! Gotovo je veter močno pritisnil, medtem ko sem ju odpravljaj!«

Drugi dan so pričeli delavci popravljati Himojev mlin. Mož jih je plačal, razprostrl platno kot ponavadi in poslušal iz svojega zavetja poleg negibnih koles, čakajoč na vrtenje zgoraj, na ono tožbo, ki je pričala vsako jutro, da so se pričela krila vrteti. Hitro pa je moral Himo zgrniti platno v strahu, da se ne pripeti nova nesreča. Dolga bruna so se zgibala kot obroči, in nič se ni vrtelo.

»Ti vaški delavci nič ne vedo in samo kvarijo delo!« je rekel mlinar. »Poklical jih bom iz mesta, in potem bomo videli.«

Zares so prišli delavci iz mesta. Odkrili so streho, nadomestili štiri krila, napravili mlinarju težke troške in vendar niso imeli več uspeha kot prejšnji. Ko so hoteli poskusiti novi stroj, ga veter ni mogel spraviti v tek. Piskal je med razpokami, napejal platno, ga raztrgal, in to je bilo vse.

Med tem časom so pa odjemalci izostajali. Očka Himo se je zapletel v tožbe radi dobav, ki jih je obljubil in jih ni izpolnil. Ivankina dota se ni več napihovala. Ravno nasprotno: Mlinar in njegova hči sta pričela jokati.

»Nič ne razumem tega, kar nas je doletelo,« je rekla Ivanka. »Podajdi se mi, da imajo ti Genfolovi svoj delež zraven. Zahika sva jiti in morda bosta ona odkrila vzrok, zakaj se mlin več ne vrti.«

»Če je treba samo kakšnega darila, da odstranim zlo, ki nas tlačí, ne bom skoparil,« je rekel mlinar.

»Pojdite torej in bodite prijazni, očka, zakaj naša sreča je morda odvisna od teh revežev.«

Očka Himo je vedno ubogal svojo hčerka, tudi če ni imela prav. Toda zdaj jo je zares moral poslušati.

Skozi temnozeleno pota ob potočku se je napotil do Genfolovih. Čim globlje je pa šel v dolino, tem vlažnejši je postal zrak: žabe so skakale po mahu na zapuščeni cesti, duh rastlin s širokimi listi, nikoli pokošenega bilja in bičja, ki je pokrival dolino, kjer se je zvijal potoček, je pritiskal na dno zemlje. In mlinar, ki je bil navajen griča, je slabo dihal in bolj je bil nagnjen k usmiljenju. Nekoliko stran od reke je opazil pod vejami hišo Genfolovo, vso pokrito z mahom: trava pri tleh, trava sredi strehe, in zdelo se je, da je pokrita z lasmi, ki jih stresa veter. Človek se je moral pripogniti, če je hotel vstopiti. Očka Himo pa ni vstopil, zakaj tisti čas je opazil ozko polje na lahnem pobočju, polje, podobno ravnemu traku, kjer je delal samcat otrok. Ivan Genfol je bil vrgel svoj čopič na tla in kopal na ozkem traku zemlje z vso močjo, in okoli njega je bilo plevela več ko slamnatih bilk.

»Glej, kakšna slaba zemlja, iz katere se živijo!« si je dejal mlinar. »In ta malček jo obdeluje! Hej, Ivan Genfol!«

Fant se je obrnil, spoznal očka Himoja in zardel, ne da bi bil spustil lopato, ki se je zarila v zemljo. Ker je pa bil navajen, z vsemi ljudmi govoriti vljudno, je vprašal:

»Kaj želite, očka Himo?«

»Mlin se mi več ne vrti od onega dne, ko sta tvoja mati in ti prišla k meni.«

»Jaz ne morem nič za to.«

»Mogoče da, mogoče ne. Moja hčerka Ivanka si je vtepla v glavo, da se bo mlin, ki se je ustavil, ko je zagledal vajin hrbet, nemara spet vrtil, če vaju bo gledal v lice.«

»Mati je od revščine umrla,« je odgovoril Ivan Genfol. »Že petnajst dni sem sam, da posejem to polje, zakaj babica je že prestara. Pustite me, očka Himo. Nimam časa iti z vami.«

Dvignil je deček lopato in udaril ob prst, ki se je razpršila na drobne kepe. Mak je padel po tleh, meta se je onesvestila v prahu, sivka se je pa zdrobila v plave nitke.

»Ti samo raztresaš slabo semenje po svojem polju,« je nadaljeval mlinar. »Poslušaj me: če greš z menoj v mlin in če znajdeš, kaj mu je, ti bom dal pet vreč moke, da boš lahko živel vso zimo od nje.«

»Nimam časa, oče!«

»Zbral si jih boš deset v moji kašči.«

»Očka Himo, nisem mlinar in ne vem, kaj je vašim krilom.«

»Ivan Genfol, sezidal ti bom novo hišo ob vznožju mlina, za babico in zate, in zapustil ti bom eno svojih njiv, ki je trikrat večja kot vaša.«

Mali je spustil lopato in šel za možem.

Ko sta bila pred mlinom, se krila niso sama od sebe zavrtela, kakor si je mislila Ivanka. Toda fant je splezal po lestvi, za njim mlinar in njegova hči, in ker nista imela drugega upanja, sta fanta drug za drugim presila:

»Dobro pogledj, Ivan Genfol! Odčaraj naš mlin! Pogledj, pogledj povsod!«
Fant je stikal po kotih, ker mu je bilo všeč, da si ogleda mlin. Hotel je splezati prav do stožera, in mlinar se je sključil in rekel:

»Kar na rame mi splezaj, fant, in na glavo, saj nisi težak! Ali vidiš kaj na stožeru?«

»Ničesar ne vidim,« je rekel Ivan Genfol; »toda naše žito duham!«

Pri teh besedah se je očka Himo tako zmešal, da je skoraj padel vznak. Naslonil se je ob leseno ogrodje svojega mlina in rekel:

»Ivan Genfol, obljubim ti...«

Otrok je že segel v odprtino, kjer se je stožerovo drevo nekdam tako veselo vrtelo. In ker je imel drobčkane roke, je otipaval robove razpoklin, pa spoznal ob tipanju žitna zrnca in jih prinesel ven... In takoj so se pričela vrteti krila. Gnal jih je jesenski veter in ves les ogrodja je zapel.

Od tistega časa se mlin ponoči in podnevi ni več ustavil.

Zdaj vidite na pobočju novo hišico z bogatim žitnim poljem, ki v poletnih mesecih nima druge sence kot mlinska krila.

Venceslav Winkler:

Lipček na gradu.

Živel je oče in je bil kmet. Ime ni nič posebnega, kraj še manj. Godilo se je pa to v starih časih, ko so še grajski ravnali zemljo in človeka. Oče je šel na tlako. Tri dni je garal. Potem ni mogel več. Povedal je besedo, ki ni bila prav po postavi in spodobnosti. Valpet je pa nosil bič, pa ne kar tako, ampak zares in je kmeta udaril. Prvič radi tiste besede, drugič radi lepšega in tretjič, da je bilo število popolno. Gospoda rada do tri šteje. Kmet je malo vzdihnil in je molčal. Ko je pa prišel domov, je čutil, da gre svet h koncu. Poklical je sina Lipčka in mu je povedal:

»Nič dobrega ni na tem svetu. Včasih je bilo, zdaj nam pa še govoriti ne pustijo. Fant, mlad si, poglej malo okoli! Kadar se bo tako izpreminjalo, da bo na dobro šlo, mi pa pridi na grob povedat.«

Potem je umrl. To je bilo takrat, ko se je pravica nekam izgubila. Tudi zanjo so rekli, da je umrla.

In kakor se že vse take zgodbe začno: Lipček je pobašal kos sirkovega kruha v malho in palico je odrezal v grmovju in pogledal po svetu. Svet je težka stvar. Kamor je prišel, so ga nagnali, da je vagabund in lenoba, niti dobre besede mu niso dali, kaj šele kruha. Lipček je molčal in kimal in je bil kar zadovoljen, da je svet ves v slabosti ubran, da se ni treba vračati na očetov grob pravit, kako se vse jasni.

Cesta čez klance, cesta čez polje, Lipčku je bilo dovolj poti in se je postavil pri graščaku pod hribom. Šmejali so se mu, nazadnje so postali dobrotni in so mislili, da za pastirja bo že zalegel. Lipček je vrgel drenovko v kot in legel k ovcam in kozam.

Ponoči so pa prišli tatovi. Odprli so stajo in izvlekli ovca za ovco, kozo za kozo. Lipček je nekaj časa gledal, poslušal, potem se mu je zazdelo vse prečudno, pograbil je drenovko, skočil kvišku in začel kričati in tolči. Tatovi so se prestrašili, nekaj jih je zbežalo, nekaj so jih zajeli hlapci, ki so se radi hrupa zbudili.

